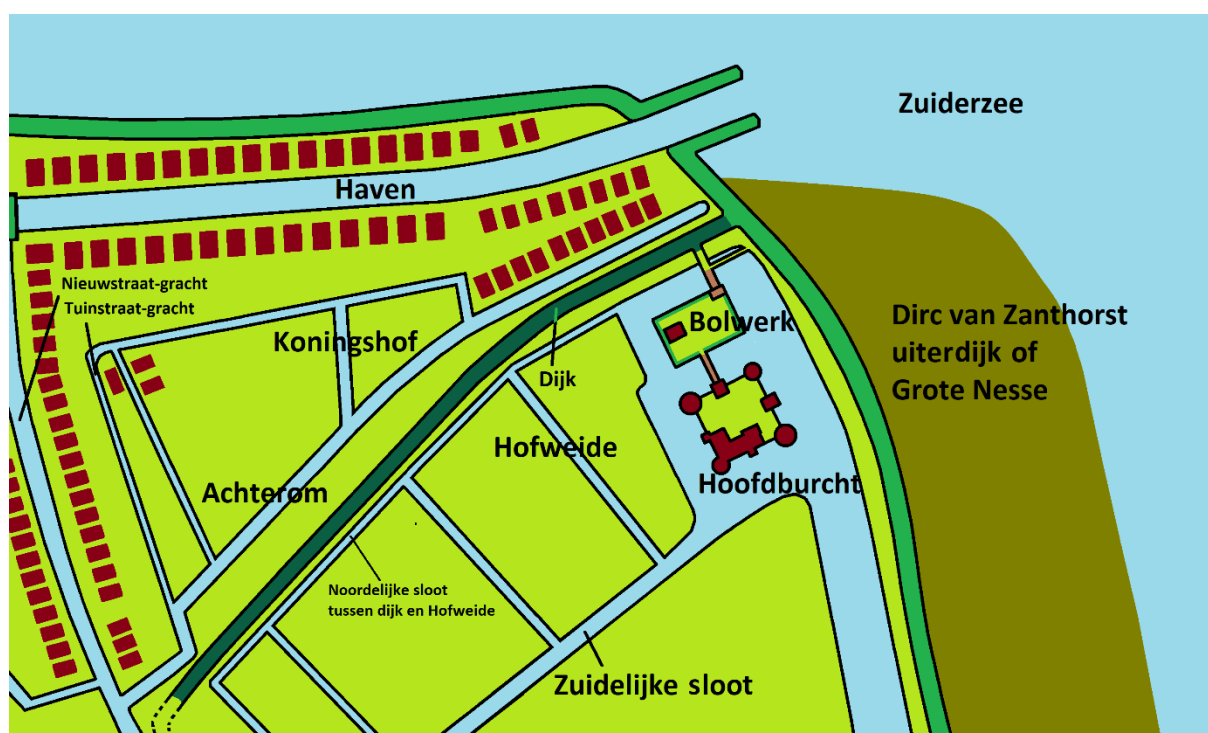

An den slote tot Medeblic (3)

Over de omgevingscontext van het kasteel en een
theoretische aanvulling op Jacob van Deventers
plattegrond van de stad Medemblik

v2

Door Ben Dijkhuis
(versie 2020)

An den slote tot Medeblic (3)

**Over de omgevingscontext van het kasteel en een
theoretische aanvulling op Jacob van Deventers
plattegrond van de stad Medemblik
v2**

Door Ben Dijkhuis

Uitgegeven in eigen beheer door de auteur.
© 2020

Afkortingen

- NA: Nationaal Archief, Den Haag
- AGH: Archief van de graven van Holland
- GRRek: Grafelijkheidsrekenkamer Rekeningen
- NHA: Noord-Hollands Archief, Haarlem
- WFA: West-Fries Archief, Hoorn
- OAH: Oud archief stad Hoorn
- OAM: Oud archief stad Medemblik
- AWF: Archeologie West-Friesland, Hoorn
- BHIC: Brabants historisch informatiecentrum, 's Hertogenbosch

Dit werk is een vervolg van twee eerdere publicaties van mijn hand onder de titel ‘An den slote tot Medeblic’ (1)¹ en (2)². Deze artikelen geven grotendeels een overzicht en een beschrijving van de staat, de torens, diverse kamers en andere voorzieningen van het kasteel van Medemblik in de vijftiende en zestiende eeuw.

In dit schrijven zal ik ingaan op de omgevingscontext van het slot in dezelfde periode.

Eveneens wordt er een voorstel gedaan voor een theoretische herinterpretatie van de omgevingskaart van het kasteel, mede gebaseerd op de stadsplattegrond van Medemblik van Jacob van Deventer.

Vanwege nieuwe gegevens en inzichten is dit artikel een aanvullende verbetering van een eerdere versie van dit schrijven die in november 2019 is gepubliceerd.

1. Inleiding

In de genoemde artikelen uit 2012 en 2015 is terloops een aantal aanwijzingen gegeven voor de vijftiende-eeuwse zelfredzaamheid van de slotbewoners. Er waren bijvoorbeeld akkerbouw- en veeteeltactiviteiten. Dit valt af te leiden uit de boerderijactiviteiten op de voorburcht (bolwerk) ten noorden van het slot. Zo schreef ik ook al over de aanwezigheid van een hofweide.

Het is ondertussen bekend dat de oriëntatie van het kasteel in de loop van de veertiende eeuw van oost naar noord werd verplaatst. De aanleiding was zeer waarschijnlijk landafslag, dat mogelijk door de St. Clemensvloed (1334/35) was veroorzaakt, hetgeen heeft geleid tot de aanleg van een inlaagdijk, waardoor de bereikbaarheid van de oorspronkelijke oostelijke hoofdingang werd belemmerd. Ondanks dit bleef het grafelijk bezit van het zo ontstane, buitendijks land wel behouden.

Zoals gezegd, zal ik met dit artikel een poging doen om een zo goed mogelijk beeld van de vijftiende- en zestiende-eeuwse nabije omgevingscontext van het kasteel te geven. In eerste instantie maak ik gebruik van de stadsplattegrond van Medemblik van de cartograaf Jacob van Deventer (ca. 1505-1575).

Men gaat ervan uit dat deze kaart omstreeks 1560, in opdracht van Filips II is getekend.³ Zover bekend, is deze plattegrond de oudste kaart van de stad. Ik doe daarbij, wegens gebrek aan ouder kaartmateriaal, de aanname dat er gedurende de periode van circa 1440-1560 nauwelijks iets aan de directe omgeving van het kasteel is veranderd. Deze aanname blijkt plausibel, omdat in de loop van het onderzoek, dit niet tot allerlei soorten tegenstrijdigheden leidde.

Vanuit van Deventers plattegrond valt iets te zeggen over de omgeving van het slot, hoewel we zullen zien dat het afgebeelde deel, met name de oostzijde van de stad nogal wat fouten bevat. Deze kennis heeft geleid tot de behoefte voor een theoretische reconstructie op basis van bekende gegevens, die men in geschreven bronnen en in later kaartmateriaal aantreft. Voor de leesbaarheid van dit artikel, wordt de totstandkoming van zo’n reconstructie apart in *bijlage 1* behandeld. De citaten uit de verschillende bronnen, heb ik genummerd, zodat dit een eventuele verwijzing vergemakkelijkt.

Desalniettemin kan er vast een start worden gemaakt met hetgeen, dat de plattegrond van van Deventer, sec laat zien. In *afbeelding 1* staat het oostelijke deel van de stad afgebeeld.

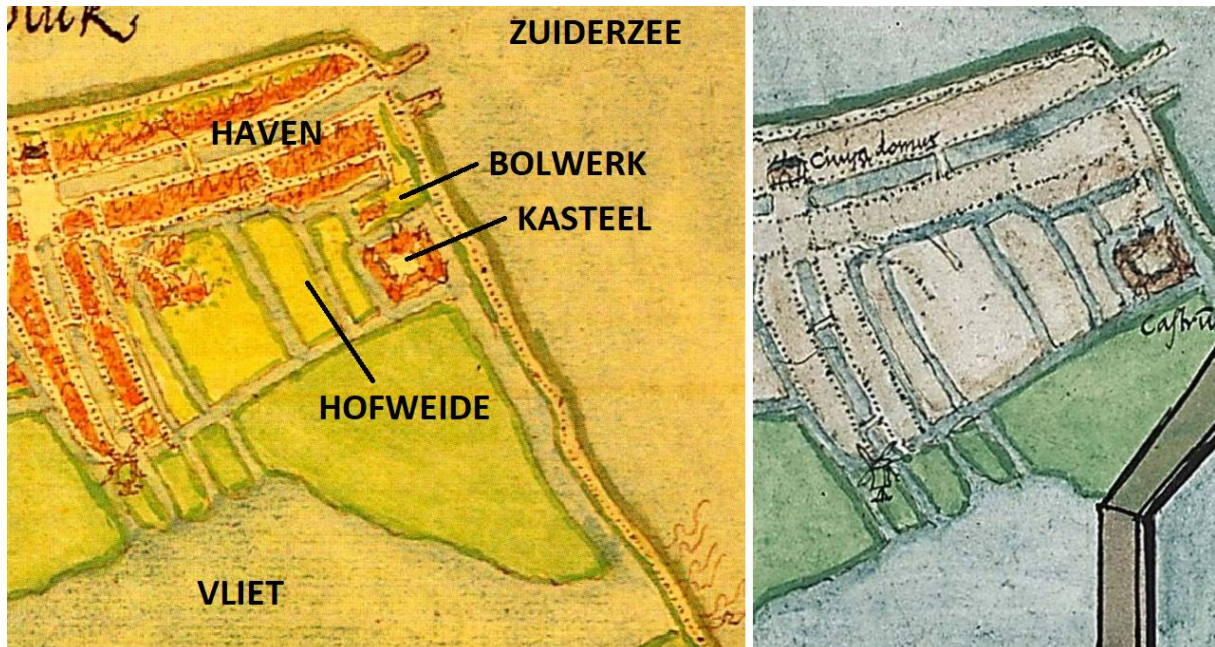
We zien hier de omvang van het kasteel en die van de bewalde voorburcht (‘Bolwerk’)⁴, alsmede het grachtenstelsel om beide burchtdelen. De westzijde van het slot toont een relatief groot, onbebouwd gebied met enkele waterlopen of sloten. Aan de hand van geschreven documenten kan dit gebied, of in ieder geval een deel ervan met ‘Hofweide’ worden aangeduid. Helemaal zuid ziet men een deel van een watervlakte, een oud veenmeer dat de ‘Vliet’ wordt genoemd.

¹ Dijkhuis, 2012

² Dijkhuis, 2015

³ Ahlers 2004, p. 62, afb. 1

⁴ Dijkhuis, 2012 en 2015, p. 1

Afbeelding 1 Het oostelijke deel van Medemblik op de plattegrond van Jacob van Deventer. Op de kaart is een aantal kenmerken aangegeven die betrekking hebben op de kasteelomgeving. De rechterafbeelding is een bijkaart van de plattegrond en geeft de nadruk op de aanwezige waterwegen. Noord is boven.
 Biblioteca digital Hispánica/Biblioteca Nacional de España (Madrid). Planos de ciudades de los Países Bajos Parte III (1545); fol. 44v. en 45r. (scan nr. 52 in pdf).

Helemaal noord op de kaart bevindt zich de stadshaven. Dit was oorspronkelijk een veenrivier met de naam Middenleek (Medemolaca, Medemalacha)⁵, waaraan Medemblik zijn naam heeft te danken.

Aan het einde van dit schrijven, geef ik in *bijlage 2* een voorstel voor het uitvoeren van eventuele non-destructieve archeologie rond het kasteelterrein. Wellicht kan met zo'n onderzoek enkele zaken die ik in mijn artikelen heb beschreven, nader worden getoetst. In *bijlage 3* staat de literatuuropgave.

2. De Haven

Het is evident dat de middeleeuwse haven van de stad Medemblik, die in directe verbinding met de Zuiderzee stond, voor de aan- en afvoer van goederen belangrijk was. Zo is er bijvoorbeeld bewijs, dat ten behoeve van verbouwingen en reparaties aan het kasteel, hout, zand, kalk, leien en stenen aangevoerd werden, en vervolgens vanaf de haven naar het kasteel werden gebracht. De onderstaande citaten zijn uit een vijftiende-eeuwse grafelijke rekening uit de Bourgondische periode, die ik steeds voor het gemak met 'Tymmerage'⁶ zal duiden. Een greep daaruit:

(fol. 8v.) "Geert van Wayenburch, Dirc Pieterz. ende hoir hulpende, van xli hoed calx, ende xliii sM [43x500] steens gevoert te hebben uut der haven op dat huys" (1)

(fol. 44r.) "Een genaemt Heerkijn mit sijn hulpen, vanden voirscreven calc uut der haven opten huys gedragen te hebben...." (2)

(fol. 48v.) "Jacop voirscreven, van die voirscreven leyen uuter haven opten huys gedragen te hebben...." (3)

(fol. 49v.) "Sijmen Harmans soen, vanden voirscreven iiijM [4000] steens uut der haven opten huse te dragen..." (4)

⁵ van Leeuwen 2014, p. 56

⁶ NA, toegangsnr. 3.01.27.02 GRRek; inv. nr. 5002. Rekeningen van Bengaert Say Janszn inzake de werkzaamheden aan het slot van Medemblik, over de periode 1438-1446

Deze haven verloor in de loop der tijd meer en meer zijn betekenis. Aan het einde van de zestiende eeuw werd een nieuwe haven (nu: Oosterhaven) gegraven en een nieuwe stadsomwalling aangebracht. In een volgende fase, in de eerste helft van de zeventiende eeuw, vond er nog een uitbreiding plaats met twee extra havens (nu: Westerhaven en Pekelharinghaven). De oorspronkelijke middeleeuwse haven, was uiteindelijk verworpen tot een brede sloot die in de loop van de twintigste eeuw werd gedempt, zodat alleen de straatnaam 'Oude Haven' daaraan nog herinnert.

3. Zuidelijk van de stad: De aan- en afvoer via het binnenwater

De haven van de stad was niet de enige aan- en afvoerplaats van goederen. Het is ook bekend dat vanuit de binnenwateren, directe aanvoer mogelijk was. *Afbeelding 1* toont diverse waterwegen die vanuit de Vliet naar de stad en het kasteel liepen.

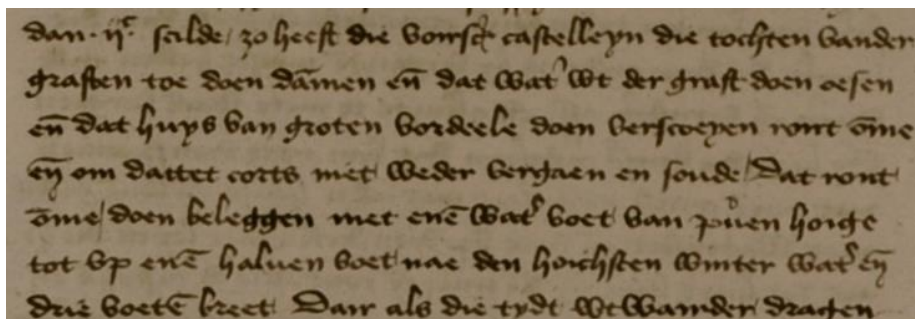
In eerste instantie zou men ervan uit kunnen gaan dat niet al te grote schuiten bij het kasteel konden komen, zo wordt bijvoorbeeld beschreven dat in een schuit die onder een toren van het kasteel was aangemeerd, riet was aangevoerd en gesneden.

(‘Tymmerage’ fol. 26v.)⁷ *“Heyn Hezezn., vanden voirscreven thien voer riets gebracht te hebben, van dairt gesneden wach, met nieue scuyt tot onder den torre, op sijn eygen cost xii gr.” (5)*

Vanuit meerdere vijftiende- en zestiende-eeuwse documenten blijkt dat het onderhoud van de kasteelgrachten de nodige aandacht kreeg. Met name het dichtslibben en uitdroging van de gracht, maar ook oeverafkalving maakte dat noodzakelijk.

(Tymmerage fol. 5r) *“...zo heeft die voirscreven castelleyn die tochten vander graften toe doen dammen, ende dat water uut der graft doen oesen, ende dat huys van groten vordeele doen verscoeyen ront omme, ende om dattet corts met weder vergaen en soude, dat ront omme doen beleggen met enen watervoet van puen, hoige tot op enen halven voet nae den hoichsten winter water, ende drie voeten breed, dair als die tijdt uitwairder dragen sal.” (6)*

[Hertaling: ...zo liet de kastelein alle sloten naar de slotgracht afdammen, en de gracht leeg hozen. Vervolgens werd de gracht, als zijnde goed onderhoud rondom het kasteel beschoeid. Om verdere achteruitgang ervan te voorkomen en voor langdurig behoud, werd rondom met puin, tot een hoogte van een halve voet (ca. 15 cm) boven het hoogste winterpeil, en met een breedte van drie voet (ca. 90 cm), een talud aangelegd.]

Afbeelding 2 Fragment uit 'Tymmerage' waarin sprake is van het leeghozen van de gracht en het aanleggen van een talud om het slot.

In het begin van de Habsburgse periode van de Hollandse grafelijkheid, werd door Maximiliaan van Oostenrijk in 1483 aan Filips van Wassenaar, de kastelein van Medemblik het bevel gegeven tot het uitbaggeren van de kasteelgracht door de ingezetenen van het kasteleinschap, dijkgraafschap en de

⁷ NA, toegangsnr. 3.01.27.02 GRRek; inv. nr. 5002.

Vier Noorder Koggen, om te voorkomen dat vanwege uitdroging van de gracht, dit tot ongewenste toegang tot het slot kon leiden.⁸

“Ende want omme te verhoeden, die intomieniënten, die vuermits, die droichte vanden voirscreven graften tot laste, ende achterdeel van ons, ende onsen ondersaten, ghebueren ende comen mochten. Onse uterlicke wille, ende meyninge, is als dat mitter meester haeste, die graften van onsen slotte voirscreven, tot upten ouden gront gedregt ende schoon gemaakt worden bij onsen ondersaten, geseten inden voirscreven castelleynscip, dijcgraefscip ende vier coggen aldair.” (7)

[Hertaling: *“En om te voorkomen, dat er indringers uit het achterland en onze onderdanen, die ten gevolge van het ongewenst droogvallen van de genoemde grachten, bij ons (op het slot) kunnen komen. Is het onze uiterste wens en standpunt, dat met de grootst mogelijke haast, de grachten van ons voornoemde slot, tot aan de oorspronkelijke diepte worden gedregd en schoongemaakt. Uitgevoerd door onze onderdanen, wonende in het voornoemde kasteleinschap, dijkgraafschap en het betreffende deel van de Vier Noorder Koggen.”*]

Naast de gewenste diepgang bestond eveneens de noodzaak om voldoende ruimte te creëren om ook grote schepen aan te laten meren, speciaal voor het bevoorraden van het kasteel. Het onderstaande citaat uit een rekening uit 1520 maakt het duidelijk dat na het schoonmaken en uitdiepen van de gracht, kennelijk genoeg mogelijkheid was om zelfs koggeschepen aan te laten meren, die voor de aanvoer van bier, brood en andere verkwikking moesten zorgen.⁹

“Ende alsoet gewoenlicken es, als men die graften omden voirscreven huysen schoen maect end diept, dat men die koggen die daer inne gehouden zijn, int doende van dien, geeft bier, broet ende lafe, soe es omden minsten cost mit hemlyuden overcommen, de zelve graften rontomme schoen ende diep te maecten.....” (8)

Dit zegt iets over de afmeting en de diepte van de gracht, maar ook dat er kennelijk een aanlegplaats voor schepen aanwezig was, wellicht een kleine haven.

Voor het oostelijke grachtdeel valt vast een inschatting te maken. Daarbij kan men uitgaan van een breedte die min of meer overeenkomt met de huidige afmeting (ongeveer 26 meter). De rest van de gracht, die aan het einde van de zestiende eeuw binnen de stadsomwalling kwam te liggen, werd rond het jaar 1589 gedempt, maar zijn ‘recentelijk’ (1938) opnieuw uitgegraven. Daarbij wordt het wel lastig om de oorspronkelijke grachtbreedte, in ieder geval aan de west- en zuidzijde van het slot, in te schatten.

We kunnen in ieder geval wel een ruwe schatting maken voor de voormalige noord-gracht, dat wil zeggen het deel van de gracht die tussen het bolwerk en de hoofdburcht gelegen was. In 1990 werd er archeologisch onderzoek gedaan aan de restanten van de voormalige stadspoort, de Oosterpoort, ten noorden van het kasteel. Onder het aangetroffen muurwerk werd een grachtvulling met zestiende-eeuws materiaal aangetroffen.¹⁰ Daarnaast is het een gegeven dat in 1438 een robuust portaal op de brug, tussen de hoofdburcht en het bolwerk werd gemaakt. Dit om te voorkomen dat er te veel ongewenste toeloop vanuit de stad kwam. Deze portaal was nogal flink uitgevallen omdat deze was voorzien van twee valhekken, een valbrug en een vluchtdeurtje¹¹. Zo’n uitgebreide constructie geeft aan dat de brug tussen het bolwerk en de hoofdburcht, qua lengte voldoende ruimte moest bieden, hetgeen door de archeologische vondst uit 1990, feitelijk werd ondersteund. Daarmee is het bewijs geleverd dat de noord-gracht van de hoofdburcht oorspronkelijk veel breder was dan de pakweg 12 meter zoals dat tegenwoordig het geval is.

⁸ WFA, archieftoegang: 0348 OAH, inventarisnr. 3151 (regestenlijst nr. 1007)

⁹ NA, archieftoegang 3.01.27.02 GRRek; Rekening van Vranck van Alsmade (1520). Inv. nr. 1148, fol. 51r.

¹⁰ van Leeuwen 2014, p. 89

¹¹ Dijkhuis 2015, p. 7

Over de rest van de grachtbreedte kan louter gespeculeerd worden, maar men zou op basis van het voorgaande, rondom het kasteel een behoorlijk brede slotgracht verwachten. Toekomstig onderzoek, bijvoorbeeld via geofysische methoden zou mogelijk meer uitsluitsel kunnen geven over de omvang van het grachtenstelsel.

4. Westelijk van het kasteel: De hofweide en boerenbedrijf

De aanwezigheid van een hofweide bij het kasteel besprak ik reeds in een voorgaand artikel.¹² De juiste afmetingen van dit terrein is helaas niet exact bekend. Het is beschreven, dat de hofweide en het kasteel door diverse waterlopen (sloten en singelgrachten) en singels waren begrensd. De meest logische positie van de hofweide is het perceel ten westen van de burcht.

Uit het woord hofweide valt af te leiden dat het hier kennelijk om een weidegebied gaat, dat bij het hof, het kasteel behoort. Er is inderdaad bewijs dat er vee graasde.¹³ Maar dat zal ten dele het geval zijn geweest, wellicht werden er ook akkerbouwproducten verbouwd. Het kasteel gaf in ieder geval gelegenheid genoeg om de diverse landbouwproducten op te slaan en te verwerken. De naam Molkentoren (de noordwestelijke toren van het slot), duidt op de opslag en bereiding van zuivelproducten. Hetgeen kan duiden op een vorm van melkveehouderij, daarnaast zou er wellicht ook sprake kunnen zijn geweest van een vetweiderij (vleesproductie). Het koren dat verbouwd en geogst werd, werd opgeslagen op de zolder van het kasteel, boven de 'Zaal':

(Tymmerage fol. 37v)¹⁴ "... ende backstenen von muyr aen dat windaes, op de coren solre over de sale, om dat coren mede op te winden...." (9)

Afbeelding 3 Het binnenhalen van de oogst. (Fragment uit een *Speculum Virginum* manuscript, dertiende/veertiende eeuw.) Rheinisches Landesmuseum, Bonn, DE. No. 15326.

Het kasteel was dus ruim zelfvoorzienend met een eigen boerenbedrijf, hetgeen ook is aangetoond met de aanwezigheid van stallen en hokken voor divers vee (paarden, koeien, ossen, varkens, schapen en kippen) in het bolwerk. Zo ook een hooiberg en twee 'bouwhuizen' die met een dorsvloer en een ossenstal waren voorzien.¹⁵ Daarnaast waren, naast de melkerij in de Molkentoren, meerdere voorzieningen op de hoofdburcht, zoals een bakkerij en een brouwerij. De hofweide leverde ook een geldelijk inkomen voor de kastelein op. Op 12 maart 1413 werd Daniël van Cralingen door graaf Willem VI (van Beieren) benoemd tot kastelein en dijkgraaf, en krijgt zijn vergoeding deels uit tienden van de visserij en zwaandrift van het Bennemeer¹⁶, het kasteel en de hofweide.¹⁷

¹² Dijkhuis 2012, p. 15

¹³ Dit komt zijdelings ter sprake in sectie 6, citaat 16

¹⁴ NA, toegangsnr. 3.01.27.02 GRRek; inv. nr. 5002.

¹⁵ Dijkhuis 2012, p. 12

¹⁶ Een voormalig meer gelegen tussen Abbekerk, Broerdijk en Twisk.

¹⁷ Mieris IV, p. 280 en NA, toegangsnr. 3.01.01 AGH; Bevelinge III van hertog Willem VI, inv.nr. 893, fol. 44.

“Ende voirden cost, die hi op onsen voirsz. huysen houden sal, ende voir anders syn wedden, dair of hebben wy him gegeven onse tiende aldair mit horen toebehoren, Bennemeer, die vischarie om onse voirsz. huys, die zwaenen, ende die hofweyde elcx mit horen toebehoren..” (10)

Op 12 april 1414 werd het kasteleinschap onder dezelfde voorwaarden vervolgens aan zijn opvolger Dirc van Zanthorst verleend.¹⁸

5. Oostelijk van het kasteel: Nuttig buitendijks land

Al eerder sprak ik over de oriëntatie van het kasteel dat in de 14de-eeuw van oost naar noord was verplaatst.^{19,20} Zoals gezegd, bracht ik dit feit in verband met landafslag, mogelijk ten tijde van de St. Clemensvloed (1334/35). De noodzakelijke aanleg van een inlaagdijk, zorgde er uiteindelijk voor dat dit ten koste ging van de toegangsmogelijkheden tot het kasteel aan de oostzijde. Dit was waarschijnlijk de reden, dat het oorspronkelijke oostelijke poorthuis grotendeels functieloos werd. Een van de consequenties daarvan zou kunnen zijn dat een aanvankelijk aanwezige voorburch of bolwerk deels in het huidige dijklichaam is verdwenen en deels door de golven van de Zuiderzee werd verzwolgen. Toekomstig onderzoek, bijvoorbeeld via geofysische methoden zou het mogelijk kunnen maken dat eventuele sporen van een voorburch in het dijklichaam kan worden aangetoond.

Het overspoelen van het land dat werd buiten gedijkt, vond niet direct plaats, zodat gedurende een lange periode er nog nuttig gebruik van gemaakt kon worden.

De eerst bekende vermelding voor het gebruik van het buitendijks land was in een rekening van Gheret Heynensz., rentmeester van Holland, van de ontvangsten van tienden in 1343 en 1344.²¹ Het gaat om de ‘Noorder- en Zuiderkoog’ bij Medemblik, deze beide stukken land zijn door de historicus Piet Boon geïdentificeerd als buitendijks land bij Medemblik buiten de Oosterdijk, tegenover het kasteel²².

“Item haer Gheraert van den Vliete van den thienden van Medemleker zudercoich 36 lb [pond]. Van ritsoene 18 sc. Item die zelve van den thienden van Medemleker norder coich. 28 lb. Van ritsoene 11 sc. 6 d.” (11)

[ritsoene: waarschijnlijk een verschuldigd bedrag voor het gebruik]

Voor 29 augustus 1416, zien we een oorkonde van graaf Willem VI waarin hij Dirc van Zanthorst, de kastelein, een stuk buitendijks land voor het kasteel, vergunt om deze te bedijken met een zomerdijk. Inclusief het stuk land dat door de priester Geryt Jacopsz. reeds was bedijkt. Dit tegen een vergoeding aan de kerk en aan de pachter Jan Lupen van het gasthuis van Medemblik. Daarbij behoorden ook alle verantwoordelijkheden, dat wil zeggen de plicht van onderhoud aan de zeedijk en sluizen, het plaatsen van een omheining, alsmede het schutten van de grachten, het inzaaien van het land en het toezicht op het gebruik.²³

“dat nuy om sonderlinge dienste wille die onse gheminde Dirc van Zanthorst onse castellayn tot Medemblick ghedaen heeft.... sullen mogen bedijcken mit enen zomerdijck of alst hem ghenegen sal sulken uterdijck, als wij leggende hebben tuschen den weyeren arm voir onsen huse van Medemblick ende den lande. Dat Heer Gherijt Jacobuszoen, priester nu ter tijt al dair bedijct heeft, alsoe groet, ende alsoe cleyn als hij ons toebehoirt, binnen den landen voirscreven, aenden hogen zeedijck ende

¹⁸ Mieris IV, p. 282/3. NA, AGH 3.01.01, Bevelinge III van hertog Willem VI, inv.nr. 893, fol. 44.

¹⁹ Dijkhuis 2012, p. 14

²⁰ Dijkhuis 2015, p. 7/8

²¹ Hamaker 1876, p. 263, 354

²² Boon 1991, p. 91

²³ WFA, toegangsnr. 715-01 OAM; inventarisnr. 1575 (afschrift 1575.2)

slusen ende hecken dair in setten, te graften te schutten, te zayen, te onbaren, ende te ghebruken alst hem ende sinne nacomelingen gaet en ende oirbahr duncken sal....” (12)

Deze gunning aan Dirc werd vanwege bijzondere diensten verleend en zou eveneens een vervolg hebben gehad voor zijn nabestaanden. Dirc van Zandhorst was kastelein vanaf 1414 tot in 1417, maar bleef lange tijd, tot in de Bourgondische periode, heer en dijkgraaf over het buitendijkse gebied, tot hij wegens schulden, op 21 september 1442, het aan zijn neef Jan Dever van Mynden had verkocht. Desondanks bleef zijn naam er nog lang aan verbonden, tot aan 1485 toe²⁴. De naamgeving van het buitendijks land was nogal aan verandering onderhevig. Zo sprak men in de oorkonden van ‘Dirc van Zanthorst uterdijck’, maar ook van ‘groten nesse’, ‘Zandhorst nesse’ of ‘nes’.

Een iets latere vermelding van het buitendijkse gebied is van 4 september 1505, destijds eigendom van een zekere Ghereyt Albont. In het betreffende document werden de daders uit Twisk opgeroepen, die er aarde hadden gedolven en hekken hadden vernield, zich te melden.²⁵ Daar blijft het niet bij, in een charter uit 1666 blijkt dat ter versterking van de zeedijk ten oosten van Medemblik een roede (ca. 14 m²) land buiten deze dijk, de ‘Noordernesse’, gedolven mocht worden.²⁶

Het is zeer waarschijnlijk dat het land snel na deze datum door de Zuiderzee was verzwolgen.

Dirc van Zanthorst ‘Utendijck’ moest een aanzienlijk gebied zijn geweest, hetgeen valt af te leiden aan de oppervlakte aan land, waarvan het bekend is dat het was ingedijkt. De oppervlakte van het deel dat onbedijkt bleef, is helaas onbekend:

Door Dirc van Zanthorst bedijkt (1437) ²⁷	:	44 morgen	(37,5 ha)
Door Reyner en Jacob Louwes. (1457) ²⁸	:	20 morgen	(17,0 ha)

Afbeelding 4 Divers steenpuin in het dijklichaam van de Oosterdijk, ten oosten van het kasteel (deels te zien op de achtergrond van de linkerfoto). Hierop ziet men rode bakstenen. Het is niet uitgesloten dat dit puin afkomstig is van het buitendijks land, tijdens de dijkophoging in 1666. Foto's van de auteur.

²⁴ WFA, toegangsnr. 715-01 OAM; inventarisnr. 1588

²⁵ *ibid.*, inventarisnr. 1589

²⁶ WFA, toegangsnr. 1558 Ambacht van Westfriesland, genaamd De Vier Noorder Koggen etc.; inventarisnr. 1625.

²⁷ WFA, toegangsnr. 715-01 OAM; inventarisnr. 1575

²⁸ *ibid.*, 1585

6. Grafelijk domein

In het voorgaande heeft u kunnen lezen, dat ten zuiden van de stad Medemblik, bij het kasteel, een uitgebreid terrein bestond, waar de grafelijkheid het voor het zeggen had. Dit *grafelijk domein* kan als volgt worden gedefinieerd aan de hand van de onderstaande terreinen en objecten:

1. Het kasteel, dat wil zeggen de hoofdburcht, met aan de noordzijde een omwalde voorburcht of bolwerk. Inclusief de grachten en bruggen.
2. Ten westen van het kasteel, de hofweide ten behoeve van agrarische activiteit, dat eveneens deels werd beleend aan de kastelein.
3. Oostelijk van het kasteel een buiten gedijkt gebied, waarvan een aanzienlijk deel was bedijkt met een zomerdijk en eveneens een grafelijk leen was.

Het ligt voor de hand dat zo'n terrein, als grafelijk bezit, op een één of andere manier was afgeperkt. We zullen zien deze afperking inderdaad bestond, daarbij moet u denken aan een wal of dijk, maar ook aan grachten of sloten.

Het is opvallend dat zo'n afperking op de plattegrond van Jacob van Deventer ontbreekt. In zijn tijd was er immers sprake van, dat het terrein in het bezit was van de grafelijkheid van Holland, dat destijds onder het Spaans gezag viel, circa 21 jaar voordat de Nederlanden zich in 1581 van de Spaanse overheersing afscheidden.

Laten we eerst terugkomen op van Deventers plattegrond (*afbeelding 1*). Deze toont duidelijk, dat de oriëntatie van de weg en de brug naar het bolwerk ('oosterbrug'²⁹), en daarmee de toegang tot het kasteel, noord-zuid was gericht. De ingang bevond zich aan de uiterste oosthoek van het bolwerk. Het is duidelijk dat deze niet op de zeedijk uitkwam. Dit meld ik expliciet omdat dit een belangrijk gegeven is met betrekking tot de interpretatie van het onderstaande citaat in 'Tymmerage'. Hieruit valt af te leiden dat er een dam was, die naar de ingang van het bolwerk leidde. Het andere uiteinde van deze dam kwam echter uit op een secundaire dijk of wal³⁰. Deze noordelijke dijk, liep op zijn beurt door tot aan de zeedijk:³¹

"Willem Gerritszn., van t henden t bolwerc, den dam die vande dijck, die vande dijk aen ende bolwercbrugge gaet, te maken metten vorscreven huerden, ende die te vullen met airden, nae sijnen toebehorende, deur hyaen gewracht heeft iii daigen....."[fol. 38v] **(13)**

[Hertaling: *"Willem Gerritszn., voor het repareren van het bolwerk, en de dam die vanaf de dijk, die tot aan de [zee-]dijk loopt, naar de bolwerkbrug gaat, en deze te voorzien van horden. En die te vullen met aarde tot het in orde is gebracht. Hij heeft daaraan drie dagen gewerkt...."*]

De omschrijving in dit laatste citaat kan op het eerste gezicht nogal dubbelzinnig overkomen, zodat extra ondersteuning voor het bestaan van deze dijk welkom is. Deze vindt men in een latere rekening (1457/58), waarin een melding wordt gedaan dat er sprake is van een sloot aan de noordzijde, tussen de *dijk* en de hofweide, en tussen de *dijk* en het slot. Deze sloot, maar ook die aan de zuidzijde moesten worden verbreed en afgeheind, om te voorkomen dat het vee de sloten kon oversteken:³²

"Geert de Vriese, Buumken ende Tiabbe van gedolven te hebben in die sloot an die noortzijde tusschen den dijck ende 't slot ende de hofweyt ende desthelycken an die zuytzijde, vijf voeten wijt te maken, die verder op te schieten ende tevens hoeden dat er geen beesten over en loopen...." [fol. 132v] **(16)**

²⁹ Wordt terloops besproken in sectie 7 aan de hand van citaat 22

³⁰ Sijs 2001, het woord dijk kan eveneens de betekenis van wal hebben.

³¹ NA toegangsnr. 3.01.27.02 GRRek; inventarisnr. 5002

³² NA toegangsnr. 3.01.27.02 GRRek, Rekening van K de Vriese 1457-1458, inventarisnr. 158.

Men kan aan de hand van de bovenstaande citaten afleiden dat ten noorden van het kasteel en hofweide een dijk aanwezig was, die op zijn beurt tot aan de zeedijk doorliep.

In 'Tymmerage'³³, ziet men nog een interessante verwijzing, waarin wordt geschreven dat tussen de brug en de dijk nog een weg aanwezig was:

[Hertaling: *"Dezelfde Pieter, voor het maken van de stempel van de bolwerkbrug, en vervolgens de weg die tussen de genoemde brug en de dijk aan twee zijden door water was afgespoeld, hetgeen het moeilijk maakte om het huis te betreden, met rietzoden te 'verzachten'....."*]

Het laatste blijkt dat het hier om een weg gaat, die vanaf de zeedijk in de richting van de bolwerkbrug liep. Deze was kennelijk aan beide zijden door water omgeven, gezien het feit dat hij aan twee zijden door het water werd aangetast.

Dit wordt ondersteund in een onderhoudsrekening uit 1458/59, waarin eveneens sprake was van een pad die vanaf de zeedijk naar het bolwerk liep en die aan twee zijden door waterslag was beschadigd:³⁴

"...te weten an tbollewerck dat mede gesonken ende vervallen was aen dat pat zamen gaat van vornoemde bolleweerc an den zeedijck twelke van beyden zijden vanden water zo onderslegen was datmen scaers dan over gaen of rijden mochten an die ghutinge ende heynynge binnen tvornoemde bolleweerc die van ouderdom niet langer staen en mochten" [fol. 118r] **(15)**

Interessant in deze is ook dat de beschutting en omheining van het bolwerk door de invloed van de tand des tijds was vergaan.

Het ontbreken van de hierboven genoemde objecten op de plattegrond van Jacob van Deventer, met name de afperking van de hofweide, verklaart de afwijkingen op deze kaart, hetgeen tot verwarring bij historische interpretaties kan leiden.

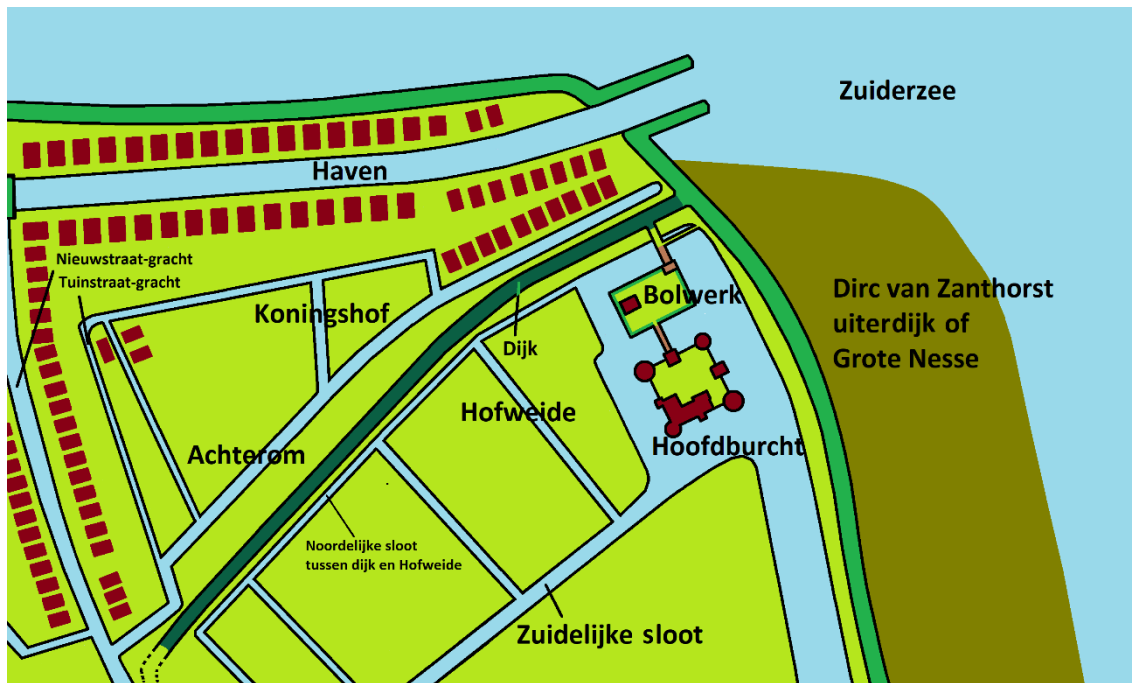
In *bijlage 1* beschrijf ik op welke wijze een theoretisch voorstel voor een herinterpretatie voor de stadsplattegrond van Medemblik, als aanvulling op de kaart van Jacob van Deventer mogelijk is. Met name laat ik dat gelden voor de oostzijde.

Op voorhand voel ik mij vrij om op basis van zo'n reconstructie in *afbeelding 5* de hierboven geschetste middeleeuwse situatie tot en met het jaar 1560 te tonen. De reden dat ik het Achterom heb ingetekend is, dat ik er logischerwijs van uit ben gegaan dat deze gracht, mogelijk de aarde of klei heeft geleverd om de dijk op te werpen. Deze waterloop zou dan eveneens voor voldoende afwatering van het noordelijke gedeelte van de stad hebben gezorgd.

In het navolgende laat ik zien dat de dijk van de hofweide als basis voor de eerste stadsomwalling diende.

³³ NA toegangsnr. 3.01.27.02 GRRek; inventarisnr. 5002

³⁴ NA toegangsnr. 3.01.27.02, GRRek, Rekening van K. de Vriese 1458-1459, inventarisnr. 159.

Afbeelding 5 Weergave van een theoretische herinterpretatie van de oostzijde van Medemblik voor de 15de eeuw. Hoe deze reconstructie tot stand komt wordt besproken in bijlage 1.

7. Noordelijk van het kasteel: de eerste fase van de stadsverdediging, de 'oude wal' (1572-1575)

Op een belegeringskaart van Medemblik uit 1588³⁵ ziet men, parallel aan het Achterom, een walstructuur die is aangeduid met 'oude wal' (afbeelding 6). Aan de hand van de locatie valt af te leiden dat deze ongetwijfeld samenviel met de noordelijke dijk van de hofweide.

Over deze 'oude wal' is al het een en ander getheoretiseerd.

1- *Christiaan Scrickx* (AWF), suggereerde reeds de mogelijkheid dat deze 'oude wal' een mogelijke voorloper had. Versterking van deze leverde uiteindelijk de eerste stadsomwalling op, maar hij hield ook de optie open dat deze voorloper ook van na 1560 kon zijn. De logische redenen van de laatste veronderstelling is het feit dat Jacob van Deventer geen omwalling op zijn kaart had ingetekend. *

2- *Josje van Leeuwen* (AWF) ging eveneens uit van de mogelijkheid van zo'n voorloper. Het zou vooral iets kunnen zeggen over de positie van het kasteel, namelijk dat deze buiten de stad/nederzetting Medemblik is neergezet. Het is in dit verband zelfs niet uitgesloten dat Floris V deze locatie heeft uitgekozen omdat op deze plaats al een verdedigingsstructuur aanwezig was.**

3- In mijn artikel uit 2015 deed ik de suggestie dat de 'oude wal' geïdentificeerd kan worden met een mogelijke vijftiende eeuwse dijk ten noorden van het kasteel, mede ter ondersteuning voor de theorie van Josje van Leeuwen.***

* Schrickx 2013, p. 18

** van Leeuwen 2014, p. 219

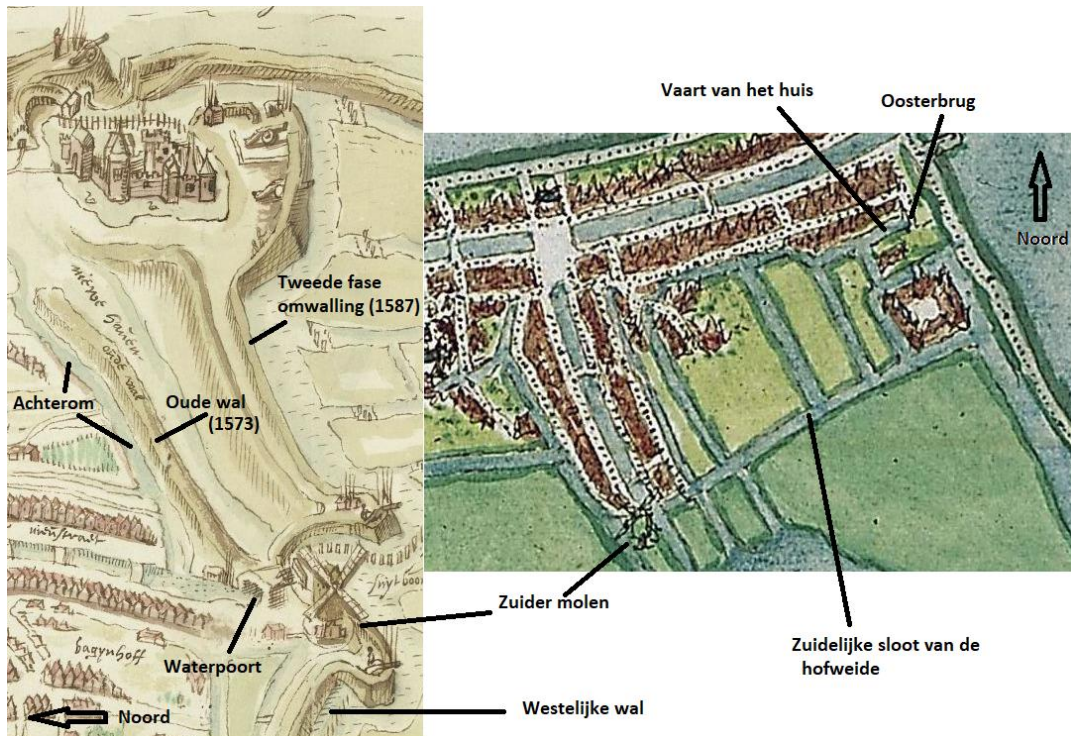
*** Dijkhuis 2015, p. 8,9

³⁵ Deze kaart is feitelijk een overzichtkaart van het beleg van Medemblik door prins Maurits in 1588. Geheel afgebeeld op p. 25 (afbeelding 9).

De West-Friese chroniqueur *Claes Baerentz Hauwert* meldt in zijn uitgebreide werk over West-Friesland het volgende:³⁶

"Int jaer XV^c lxxij [1572] wert Medenblick alder eerst begonnen bewalt te werden: maer is aende oost cant dit nageschreven jaer verstijft." [fol. 200r] (17)

"t Jaer 1573 is Medeblick eerst bewalt" [fol. 28 r. kantlijnopmerking] (18)

Afbeelding 6. Links: een uitsnede uit de belegeringskaart uit 1588, met het kasteel, de 'Oude wal' en aangrenzende waterpoort. De kaart toont verder veel verandering in de infrastructuur: een nieuwe stadswal en de aanleg van een nieuwe haven. De 'Oude wal' (1573) wordt hier geslecht en vervangen door een tweede fase stadsomwalling. Rijksmuseum, Amsterdam (uitsnede). Rechts: een uitsnede van de plattegrond van Jacob van Deventer. Hierop zijn 'Zuider molen' en 'Ooster brug' aangegeven.

Uit dit citaat valt op te maken, dat deze bewalling, waarmee men in 1572 een aanvang maakte, feitelijk uit twee delen bestond, een nieuwe walstructuur aan de westzijde van de stad, maar dat aan de oostzijde sprake is van een versterking van de reeds bestaande wal. Dit laatste wordt ondersteund in een brief uit 1573 van de burgemeesters van Medenblik ter attentie van de kastelein en dijkgraaf Cornelis van Rijswijk en Filips van der Aa³⁷, waarin naast de aanleg van de omwalling ook het uitdiepen van de buitengracht wordt voorgesteld:³⁸

"Die burgermeesteren brief dito szejde willen bestewen den wallen ende grachten te maeken in alsulcke hoochte, breete ende diepte zullen alsde hier nae volche. Eerst beginnen van wester brug aff oostwere uyt totte ander dwinger toe te maiken in alsulcke hoochte als de dwiners aen scijde zijde aincomen benaderen, brengen viir roeden ende boven blijven twee roeden ende daer upten buyten cant dair boven ij borstwerings, hoogh ses voeten beneden acht

³⁶ NHA toegangsnr. 176. Losse aanwinsten, Claes Baerntsz. Hauwert, inventarisnr. 1530

³⁷ Voormalig secretaris van Staten en aanhanger van Willem van Oranje. Register van resolutiën 1564, 11 juli, p. 855 en Kok 1785, p. 5

³⁸ WFA toegangsnr. 715-01 OAM Verdediging der stad, inventarisnr. 1476, fol. 2

voeten breet ende boven blijvende ses voeten, ende de graft dair buyten te maecken seven voeten hoogh uuyt ende vijff voeten waters te meten nae dit jegenwoordige water ende in gevalle dat de wallen heuren hooghte niet ende moge gecrijg mitten werck dat uuyten graft compt, zoi zal d'ander nemen twerck....." [fol. 2r] (19)

In deze brief wordt een plan van aanpak beschreven. Ten eerste met een algemene opmerking over het verstevigen van de wal, die op een geschikte hoogte en breedte moest worden gebracht. De beschrijving van de aanleg begint aan de westzijde van de stad, namelijk vanaf het uiterste westelijke punt ('wester brug'), daarna verder oostwaarts, waarbij eveneens 'dwingers' (bastions, bolwerken) werden aangebracht. De geplande hoogte was behoorlijk fors. Ik interpreteer de gegeven afmetingen als volgt:

De totale hoogte van de walstructuur, inclusief de bolwerken zou 15 meter³⁹ moeten zijn. Een bolwerk zou dan 7,5 m boven de hoogte van de wal (7,5 m) moeten uitsteken. Verder zou de wal met drie trapeziumvormige borstweringen (1,9 meter⁴⁰ hoog; beneden en boven respectievelijk 2,5 en 1,9 m breed) voorzien moeten worden. Daarnaast moest er een 2,2 m diepe buitengracht gegraven worden met een waterdiepte van 1,6 m, ten opzichte van het heersende waterpeil. In het geval dat er onvoldoende aarde bij het uitgraven van de gracht, voor de wal beschikbaar is, dan dient dit elders gehaald te worden.

Echter, voor het *oostelijk deel* van de wal, die vanaf de zuidermolen⁴¹, oostwaarts richting kasteel en die tot aan de 'oosterbrug' liep, was de aanpak kennelijk iets anders. De reeds aanwezige wal werd volgens de voorgaande specificaties verbreed en verhoogd en voorzien van borstweringen. Daarnaast werd de gracht op dezelfde wijze verdiept, waarbij men de vaart van het kasteel intact liet:

"Item van gecannelde percken bij westen, de zuyder mollen, oostwere uyt totten oostersten brugge te maeken gebreet, hoogh ende de graft uuyt ende diep mitten borstweringen zulcx int ander de artikel voorsaide ende geschreven staet, behoudende dat vande vaert van 't huust" [fol. 2r] (20)

Een ander kenmerk van deze eerste stadswal is de aanwezigheid van een waterpoort, dat het westelijke en oostelijke deel van de wal scheidt. (Zie *afbeelding 6*, links).

De vers opgemaakte stadswal stond wel bloot aan enig verval, waardoor men genoodzaakt was om in 1575 enkele reparaties aan de wal en zoden uit te voeren, waarvoor men uit de kleiput (?), de weide van Pieter Barentsz en uit de akker bij de 'zandweg'⁴², het benodigde materiaal haalde:⁴³

"...int opmaken vande wallen die al siin wider besteet es om den meester oirber ende een minsten scade den sooden ende twerck sal halen uuijt t cleijbon ende Pieter Barents weyd bij den anderen op sandwech gelegen acker..." [p. 15] (21)

7. Tweede fase van de stadsverdediging en ontmanteling van het kasteel (1575-1600)

Deze eerste fase van de stadsfortificatie kreeg na 1575 een vervolg, waarbij er uiteindelijk een flinke stadsuitbreiding plaats vond. Hetgeen in het licht gezien kan worden met betrekking tot de belegeringen van de Spaanse legers op Hollandse steden.

³⁹ Uitgaande van 1 Rijnlandse roede \approx 3,77 m

⁴⁰ Uitgaande van 1 Rijnlandse voet \approx 0,314 m

⁴¹ De zuidermolen en de oosterbrug (identificeerbaar met de brug naar het bolwerk), zijn op de kaart van van Deventer identificeerbaar. Zie *afbeelding 6*.

⁴² Men ziet een weg met de naam 'Sandweg' op een kaart van West-Friesland van Johannes Dou uit 1680, tussen Medemblik en Opperdoes.

⁴³ WFA, toegangsnr. 715-01 OAM Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap, inventarisnr. 9, p. 15.

Het uiteindelijke resultaat komt goed tot uiting in de vogelvluchtkaart van *Paulus Utenwael* uit 1599 (zie *afbeelding 7*). Op deze kaart heb ik ook de loop van zowel de eerste als de tweede fase van de stadsomwalling getekend. Met een rode lijn: de omwalling van 1573, waarin voor het westelijke deel geen bastions zijn ingetekend. De reden van het laatste is dat de juiste omvang van deze bastions niet bekend is en bovendien tijdens de omwalling van 1586/87 (blauwe lijn) zijn veranderd en versterkt (zie ook citaat **22**).

Naast de nieuwe omwalling is er ook een nieuwe haven aangelegd, en werden de grachten van het kasteel gedempt. Daarnaast blijkt ook nog het noordelijk deel van het kasteel te zijn gesloopt. Ik zal hierna puntsgewijs de diverse aspecten uit deze tijdsperiode in het kort behandelen.

- ***De tweede stadsomwalling***

De Medemblicker historicus P.S. Teeling schreef dat de fortificatiespecialist Mr. Adriaan Anthonisz. in het jaar 1575 naar Medemblick werd gezonden om een ontwerp van een nieuw omwalling uit te tekenen.⁴⁴ Het was Willem van Oranje die uiteindelijk zelf in 1583, Adriaan Anthonisz officieel via een oorkonde, met het toezicht op de bouw van verdedigingswallen in diverse steden belastte.⁴⁵ In 1586 verscheen een lijst van deze steden, waaronder ook Medemblick.

Volgens het ontwerp van Adriaan Anthonisz werd het kasteel binnen een bastion van de nieuwe oostelijke omwalling opgenomen (zie *afbeelding 7*). De westelijke wal van 1573 bleef intact, maar werd enigszins aangepast vanwege enkele noodzakelijke herzieningen van de aanwezige bolwerken. Daarvoor moesten enkele huizen worden afgebroken.⁴⁶

“Alsoo Mr. Adriaan Anthonisz heeft geremonstreert de gelegenheid van de Fortificate der Steede Medenblick, als dat het Bolwerk op het Westeinde nodig dient verandert, waar toe eenige Huizen afgebrooken sullen moeten werden, als ook het Werk van de Moelen [lees: bastion met de zuider molen] ende het andere kleine Bolwerk, alles na projecte van Mr. Adriaan Anthonisz daar van gemaakt.....” (22)

De omwalling kwam in 1587 in gereedheid, zoals Claes Baerentsz Hauwert in zijn kroniek verwoordde:⁴⁷

“Int jaer MVlxxxvii [1587] worde de stadts wal van Medenblick van 't Slot af, tot den suijder waterpoort toe, soo veel verstijft, ende utgeleijt.” [fol. 120] (23)

De waterpoort uit 1573, die toegang gaf tot de ‘Nieuwstraatgracht’ bleef ook na de tweede omwalling dus nog in gebruik, maar werd uiteindelijk veel later, zoals Claes Baerentz Hauwert meldde, in het jaar 1631 (zie sectie 8), tijdens de derde fase van omwalling met aarde toegedekt.⁴⁸

“Die suijder waterpoort is door het maken van den 2 vernue haven 1631 gemaect toe gedemt.” [fol. 120] (24)

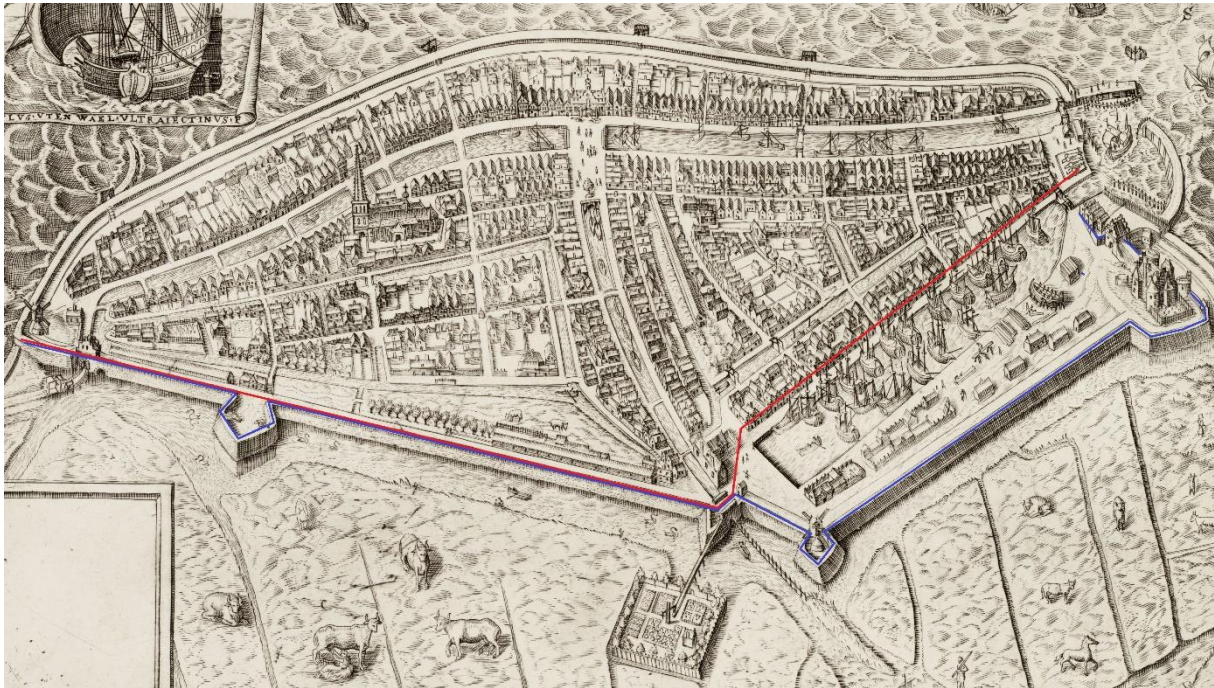
⁴⁴ Teeling 1989, p. 102. Het is ook bekend dat Adriaan Anthonisz. zijn kosten van reizen en vertering vergoed kreeg: Generaale index op de Register van resolutiën 1579 (Fortificatien), 4 juli; Register van resolutiën 1581, 18 maart, p. 431.

⁴⁵ Register van resolutiën 1584, 28 april, p. 255

⁴⁶ Register van resolutiën 1586, 26 augustus-11 oktober, p. 423

⁴⁷ NHA toegangsnr. 176. Losse aanwinsten, inventarisnr. 1530

⁴⁸ *ibid*

Afbeelding 7 De vogelvluchtk kaart van Paulus Utenwael uit 1599, waarop de diverse verbeteringen zijn afgebeeld: de nieuwe haven, de stadomwalling naar Adriaan Anthonisz, het opgeruimde kasteelterrein en de Oosterpoort. Door middel van de rode lijn is de positie van de omwalling van 1573 ingetekend, met de blauwe lijn die van 1587.

De molen die op de meest zuidelijke bastion stond werd op verzoek van de molenaar in 1591 meer oostelijk, naar het naastliggende bastion van de oostelijke wal, verplaatst.⁴⁹

“Upt versoeck van Arian Vorlingsz., moller, om die mollen te moegen versetten. In eendrachtelijck geaccordeert, soo verre hij den mollen opt zijder punt can setten sonder den vorszeyde weeringe aff te werpen; ofte t punct sulcx can en breeden dat de vorszeyde weeringen blijven mach...” (25)

- **Een nieuwe haven**

Niet alleen waren er plannen om de stad beter te verdedigen, maar daarnaast was het ook de bedoeling om de stad economisch te versterken. Zo kwam al in 1576 het plan om een nieuwe haven aan te leggen.⁵⁰

Claes Baerentz Hauwert schreef:⁵¹

“...datter een ruijmen haven worde binnen de wal ghemaect, diemen den Nouwe Havent heeft ghenoeemt, daer door die stad van dien tijt af grootelijcx heeft toe genomen in neeringe ende welvarenheijt. Ende ‘t jaer van 1588. worde den voorsz stad van Mauritius, prince van Orangie, seven wecken beleegert ende doen met accoort ingenomen, siet hiervan...” [fol. 120]. (26)

In een besluit uit 1579 van de Staten van Holland en West-Friesland werd aanvankelijk zesduizend guldens ten behoeve van de fortificatie en de aanleg van de haven vrijgemaakt, die betaald moesten worden uit de eerste honderdste penning in het Noorder Kwartier.⁵²

⁴⁹ WFA, OAM, 0715-1, Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap, inventarisnr. 10, f. 22r

⁵⁰ WFA, OAM, 0715-1, Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap, inventarisnr. 9, p. 16 en Schrickx 2013, p. 19

⁵¹ NHA toegangsnr. 176. Losse aanwinsten, Claes Baerntsz. Hauwert, inventarisnr. 1530

⁵² Generale index op de Register van resolutiën 1579 (Fortificatien), 27 mei en 21 juli

Uit de belegeringskaart uit 1588 blijkt echter dat deze haven nog niet in gereedheid was gekomen, hetgeen valt op te maken aan het feit dat er nog geen havenopening voor de aansluiting op de Zuiderzee was gemaakt.

Omdat door de aanleg van de haven de hofweide werd doorsneden, diende de kastelein Cornelis van Rijswijk in 1585 vanwege een meningsverschil met de burgemeesters van Medemblik, een klacht in. Dit ging met name over het verlies van het vruchtgebruik van de hofweide van hem en eventuele erfgenamen.⁵³

“Op het verzoek van Cornelis van Ryswyck, Castelein en Schout van den Kastele en Steede van Medenblik voornoemt; Is volgens dien geappostilleert: dat by de Burgemeesteren en Regeerders der Steede van Medenblik den Suppliant sal werden gerembourseert en vernoegt van alsulke schade en verlies, als hy seedert de eerste en andere nagevolgde verdelvinge, ontgrondinge en ongebruik van Weylanden, Hof en Thuyn, tot het voornoemde Casteleinschap behoorende, tot nog toe aan de jaarlijksche Vrugten, Inkomsten, en het geene van dien beschadigt is....” (27)

Een uiteindelijk besluit over de erfpacht kwam op 14 maart 1597 van de Staten van Holland, waarin werd bepaald dat een bestaand erfpacht, tegen een bedrag van 20 pond 40, per morgen (ca. 0,85 ha), wordt voortgezet voor het deel van de hofweide dat niet verdolven was, mits het niet werd bebouwd en dat ten gerieve van het kasteel, de lucht niet wordt vervuild. Bij deze erfpacht behoorde ook een stuk tuin ten zuiden van het kasteel, alsmede het voorhof van het slot en ten noorden daarvan een stuk van 4,4 m breed, zodat het slot goed toegankelijk is.⁵⁴

“...dat syluiden in Erfpagt sullen hebben, houden en gebruiken, den Grond van de voorgementioneerde Hofweyde soo die voor de trouble aan en neffens den voorsz Huise is geleegeen is geweest, dewelke nu eensdeels tot de Fortificatie, als ook tot de nieuwe Haven der voorsz Steede verdolven is, allen aan en ten behoeve van den voorsz Huise, gereserveert en uitgesondert den voornoemde afgeheiden Thuyn, in het Zuiden en den Voorhof met eenen bequamen toegang tot den selven Huise van veertien Voeten breed in het Noorden, end Erven in het Westen niet en sullen worden betimmert tot verdoppinge van de lugt en prospect van het voorsz Huis....”

- **Ontmanteling van het kasteel en demping van de grachten**

Om te beginnen werden de grachten van het bolwerk toe gedempt, hetgeen valt af te leiden uit de belegeringskaart van 1588. Hierop ziet men dat alleen de gracht van de hoofdburcht nog intact was, maar dat de bolwerkgracht reeds was verdwenen.

Een jaar later, eind juni 1589, besloot het bestuur van Medemblik, zonder dat eerst aan de Staten voor te leggen, om de kasteelgracht van de hoofdburcht te dempen, dat overigens door de Staten formeel werd ontraden omdat er nog geen officiële toestemming was:⁵⁵

“De Staaten verstaan hebbende, dat die van Medenblik op Vrydag lesteleden begonst hebben te procederen tot stoppage van de Gragt tusschen deselve Steede en het Huis aldaar, hebben verklaart dat van weegen de Staaten aan den Oversten Dorp diesaangaande niet sal geschreeven worden, maar deselve te doen adverteeren met alle bequaame middeën, die van Medenblik te willen induceren, daar meede te willen supercedeeren tot dat by sijn Exc. anders daar in sal weesen voorsien.” (28)

⁵³ Register van resolutiën 1585, 22 september, p. 620

⁵⁴ Register van resolutiën 1597, 14 maart, p. 108

⁵⁵ Register van resolutiën 1589, 6 juli, p. 526

Het kasteel ontliiep de rigoureuze metamorfose van het oostelijke stadsdeel niet. Reeds op 5 december 1578 kreeg het bestuur van de stad Medemblik van de Staten van Holland en West-Friesland groen licht om het kasteel te ontmantelen.⁵⁶ Ondanks deze toestemming duurde het enige tijd voordat dit werkelijkheid werd. De werkzaamheden voor deze onderneming werden pas vanaf 1591 gestart.

De ontmanteling was van de hoofdburcht was drastisch:⁵⁷

“...geresolueert ende vastelijcken besloten es, datmen ordentlijcke wijze procederen zal tot demantelatatie vanden casteele: namelijk, datmen zal doen affwerpen de jegenwoordigen viercante poorttoorn, met de noorwester ronde toorn, ende de cortinen tusschen de beyde toornen voorszeyd ende de muragen tusschen de voorszeyde ronde toorn ende t wester viercante middel toornje: : ende dat goeder ordre gestelt zal worden.” [1 augustus 1591][fol. 23] **(29)**

[Hertaling: “...men heeft vast besloten, dat men tot het ontmantelen van het kasteel zal overgaan. Dat wil zeggen het verwijderen van de vierkante poorttoren en de ronde noordwestelijke toren. Zo ook de weermuren tussen deze beide torens, alsmede het muurwerk tussen de genoemde ronde toren en de westelijke vierkante middentoren. En dat alles verder goed op orde wordt gebracht.”] [N.B.: Deze torens worden elders resp. ‘Nieuwe Poorthuis’, ‘Molkentoren’ en ‘Kleine Bottelarijtoren’ genoemd.]⁵⁸

Ruim acht maanden later in 1592 werd besloten om met de vrijgekomen stenen een nieuwe stadspoort te maken, op een plaats waar een andere poort stond.⁵⁹ Dit werd de Oosterpoort.

“Is bij eendrachtige resolutie gearresteert datmen int oosteynde deeser steede een nieuwe steenen poort zal doen maecken vande steenen vanden casteele ter plaetsen daer de jegenwoordige poort nu ter tijt staet.” [2 april 1592][fol. 24v., p. 49] **(30)**

8. Na 1600

Ondanks dat dit buiten het bestek van dit artikel valt, ben ik zo vrij om te melden dat het uitbreiden en versterken van de stad een vervolg kreeg. In 1631 ging men over tot derde fase-uitbreiding van de verdedigingsstructuur en kreeg de stad er twee havens bij. Deze situatie is in het huidige stadsbeeld nog goed te herkennen. Deze uitbreiding komt mooi tot uiting in de kaart van Medemblik van Joan Blaeu uit 1649 (*afbeelding 8*).

⁵⁶ Generaale index op de Register van resolutiën 1578 (Fortificatien), 5 december

⁵⁷ WFA 0715-01 OAM Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap, inventarisnr. 10

⁵⁸ Dijkhuis, 2012

⁵⁹ WFA 0715-01 OAM Resolutiën van Burgemeesters en Vroedschap, inventarisnr. 10

Afbeelding 8 De plattegrond van de stad Medemblik, getekend door de cartograaf Joan Blaeu. Uit: *De Tonnel der Steden* (1649).

9. Naschrift

Resumerend is nu het volgende vastgesteld:

- De aan- en of afvoer van goederen ten behoeve van het kasteel en de stad vond in de vijftiende en zestiende eeuw, via de noordelijke stadshaven plaats. Daarnaast was er ruim aanvoer via het binnenwater mogelijk.
- Er is een **grafelijk domein** gedefinieerd op basis van:
 - Het kasteel, dat wil zeggen een hoofd- en een voorburcht (bolwerk).
 - Een hofweide.
 - Nuttig buitendijks land.
- Het grafelijk domein was in de vijftiende eeuw en deels in de zestiende eeuw afgeperkt met een dijk (of wal) ten noorden van het bolwerk en de hofweide.
- Deze dijk vormde de basis van de eerste stadsomwalling (1573), met name aan de oostzijde.
- De westzijde van deze eerste stadsomwalling was tevens de basis voor de tweede omwalling van 1587. Het oostelijk deel van deze tweede omwalling was volledig nieuw en volgde een meer zuidelijk gelegen tracé, waarbij het kasteel werd geïntegreerd als een onderdeel van deze fortificatie.
- Gedurende dezelfde periode werden de grachten van het kasteel en bolwerk toe gedempt en de noordzijde van de hoofdburcht ontmanteld.
- De aanleg van de 'Nieuwe Haven' of Oosterhaven doorsneed in belangrijke mate de hofweide van het kasteel.

Uit het bovenstaande gegeven is het ondubbelzinnig aangetoond dat in de vijftiende eeuw en in de eerste helft van de zestiende eeuw, ten noorden van het slot een dijk of wal bevond, die als een afperking van het grafelijk bezit diende. Hiermee is een belangrijke onvolkomenheid in de plattegrond van Jacob van Deventer opgelost.

Discussie:

We kunnen nu vaststellen dat het kasteel, mogelijk al van het begin af aan, buiten de stad/nederzetting Medemblik was neergezet. Feitelijk zou dit betekenen dat het kasteelterrein en het aanliggende terrein aan de west- en oostzijde van het slot, van oudsher een militair gebied was, dat van de stad was afgezonderd. Het is niet uitgesloten dat Floris V in 1282 dit terrein bewust had gekozen om daar een kasteel te plaatsen, omdat er al een bepaalde vorm van verdediging aanwezig was.⁶⁰ Zelf denk ik daarbij aan een (West-)Friese verdedigingsstructuur. De theorie die Josje van Leeuwen (AWF) in dit verband heeft geopperd, is daarom zeer plausibel gebleken.

Het is mogelijk dat de eerste bouwphase van het kasteel van Medemblik, van hout en aarde is geweest, zoals ik al eerder schreef in mijn laatste onderzoek.⁶¹ Het zou zomaar kunnen zijn dat er al een aarden (ring)wal aanwezig was. Het laatste baseer ik op het feit dat er meerdere Friese ringwalburchten of mottekastelen in het kustgebied van de Lage Landen (West-Frisia) zijn verondersteld.⁶² In dat geval is het zeer onwaarschijnlijk zijn dat Westflinge (de oude naam voor het huidige West-Friesland) daarop een uitzondering zou zijn.

Men zou zelfs een stapje verder kunnen gaan, maar ik geef toe dat het erg speculatief is, namelijk dat het in dit verband zomaar zou kunnen zijn dat het kasteel in de 13de-eeuw was omringd door een omvangrijke walstructuur. Dit verdedigingssysteem, dat als primaire doel had om het kasteel tegen aanvallers te verdedigen, keerde zich in 1297 juist tegen de kasteelbewoners, toen het slot kort na de moord op Floris V in 1296 door een sterk leger van West-Friese krijgsvolken werd belegerd en uitgehongerd. De kroniekschrijver Willem Procurator meldde daarover het volgende:⁶³

⁶⁰ van Leeuwen 2014, p. 219

⁶¹ Dijkhuis 2019

⁶² Nieuwenhuijsen 2018, p. 81-84

⁶³ Gumbert-Hepp 2001, p. 188

“Huius hora miserie Iohannes comes Hanonie versus Hollandium dirigitur percipiens quod castrum in Medemblic Frisonibus vallatum vix defenditur. nam turba nobilium illo sedentium fame tangitur.....”

[Vertaling⁶⁴ *“In dit uur van misère begaf Jan, graaf van Henegouwen, zich naar Holland, vernemende dat een kasteel in Medemblik, met wallen door de Friezen belegerd, ternauwernood werd verdedigd; want de groep edelen die daar zat, werd getroffen door honger....”*.]

BIJLAGEN:

1. Een voorstel voor een herinterpretatie voor de stadsplattegrond van Medemblik als aanvulling op de kaart van Jacob van Deventer, p. 21-26
2. Aanbevelingen voor non-destructief archeologisch onderzoek, p. 27
3. Geraadpleegde literatuur, p. 29

⁶⁴ *ibid.*, p. 189

Bijlage 1. Een voorstel voor een herinterpretatie voor de stadsplattegrond van Medemblik als aanvulling op de kaart van Jacob van Deventer

De plattegrond van Jacob van Deventer

Deze kaart uit ca. 1560 speelt een sleutelrol voor dit artikel. Desalniettemin zijn er storende fouten in deze kaart geconstateerd, die hier wel besproken moeten worden om het totaalbeeld recht te kunnen zetten. Dat er zich fouten in de kaart bevinden was reeds geconstateerd door Archeologie West-Friesland in Hoorn⁶⁵. Het staat buiten kijf dat er een aanmerkelijk deel aan informatie ontbreekt.

Het is alleen de vraag hoe dit mogelijk is. Men moet zich in dit verband afvragen hoe zo'n historische stadsplattegrond werd geconstrueerd. De cartograaf maakte in aanvulling een schets, een zogenaamde 'kladversie' en vult de details pas later in, door het vervaardigen van een 'werktekening'.⁶⁶ Men gaat ervan uit dat van Deventer gebruik heeft gemaakt van zogenaamde driehoeksmeting.⁶⁷ Het is natuurlijk niet uitgesloten dat hij misschien ook een deel van de waarnemingen heeft verricht vanaf het hoogste punt van de stad. Heersende weersomstandigheden die het uitzicht belemmerden en slordigheden in de nacontrole, konden er de oorzaak van zijn geweest dat sommige details, zoals een relatief lage verdedigingswal, niet goed werden opgemerkt. Het zou zelfs een mogelijkheid kunnen zijn dat de verdedigende staat van deze wal van een zodanige inferieure kwaliteit was, dat van Deventer het niet de moeite waard vond om deze als zodanig weer te geven.

In het ergste geval zou vanwege tijdsdruk, vergissingen hebben kunnen voorgedaan.

Kortom, met andere woorden, het blijft een kwestie van gissen naar de werkelijke oorzaak.

De discrepantie met later kaartmateriaal komt in eerste instantie, zoals we eerder hebben geopperd, direct voort uit de vergelijking met een belegeringskaart uit ca. 1588. Deze doet zich met name voor op het oostelijke kaartgedeelte van Medemblik. Aan de andere kant levert de belegeringskaart nauwelijks tot geen discrepanties op met latere kaarten, zoals die van Paulus Utenwael uit 1599. De kaart van Utenwael toont de uiteindelijk stadsuitbreiding, inclusief de definitieve totstandkoming van een nieuwe haven (nu Oosterhaven) en een vernieuwde, sterk verbeterde stadsomwalling.

Laten we op basis van het andere beschikbare kaartmateriaal eens een check uitvoeren naar gemeenschappelijke details die kunnen helpen om tot een acceptabele reconstructie te komen.

a. Afbeelding 9 op pag. 25 toont een vergelijking van de belegeringskaart uit 1588 met de kaart van Paulus Utenwael uit 1599.

Op beide kaarten zien we de waterlopen Achterom (west), heden ten dage is dat nog een bestaande gracht, en het Achterom (oost), die in het begin van de 20ste eeuw werd gedempt (nu: Gedempt Achterom).

We zien ook de nieuw aangelegde zuidelijke stadswal, die in 1587 gereed was gekomen. Bij de aanleg ervan werd het kasteel als onderdeel in deze omwalling opgenomen. Eveneens werd vanaf 1591, twee noordelijke torens van het kasteel gesloopt en driekwart van de slotgracht gedempt, waardoor ook het bolwerk niet meer zichtbaar is. We zien daarnaast ook het gereedkomen van de 'Nieuwe haven' (nu: Oosterhaven).

We kunnen zien dat de 'oude wal' (1573) op de kaart van 1588 één systeem vormt met de stadswal aan de westzijde van de stad.

De oost- en westzijde van de walstructuur zijn, zowel in de nieuwe (1587) als in het oude systeem (1573), gescheiden door een eenvoudige waterpoort aan de uitloop van de zogenaamde 'Nieuwstraat'-gracht in het midden van iedere kaart. Deze waterpoort staat niet op de kaart van van Deventer getekend, omdat deze nog niet bestond.

⁶⁵ van Leeuwen 2014, p. 219

⁶⁶ Ahlers 2004, p. 60.

⁶⁷ *ibid*, p. 59

De 'oude wal', die door de auteur in bruin op de kaart van Utenwael is aangegeven, is overduidelijk opgenomen in de verhoogde kade voor de 'Nieuwe Haven' (Oosterhaven).

b. Afbeelding 10 op pag. 26 toont de zogenaamde 'bijkaart' van de Madrileense 'netkaart' van Jacob van Deventer.⁶⁸

Het voordeel van deze 'bijkaart' is, dat hierop de waterwegen duidelijk zijn weergegeven. Deze plattegrond wordt vergeleken met een ingekleurde plattegrond van Medemblik van Caspar Merian uit 1655. De laatstgenoemde is mogelijk afgeleid van de vogelperspectiefkaart van Utenwael uit 1599, echter met het verschil dat de belangrijkste waterwegen duidelijker zijn weergegeven. Gemeenschappelijk zijn de oude haven aan de noordzijde, de grachten van de Nieuwstraat, Tuinstraat en Koningshof. Ook de waterloop/sloot ten zuiden van het kasteel en hofweide op van Deventers kaart, is als de later aangelegde oostelijke stadsingel identificeerbaar. Zoals gezegd tekende van Deventer geen walstructuur en daarnaast bevat zijn kaart ook nog eens verwarrende informatie over de waterlopen. We zien dat het bolwerk van het kasteel te veel noordelijk is gesitueerd langs de verkeerde waterloop. Terwijl de westelijke waterloop van het 'Achterom' wel op de plattegrond van van Deventer staat, is het oostelijk deel ervan niet aanwezig. Er kan in dit verband opgemerkt worden dat van Deventer voor wat betreft de waterlopen kennelijk een vergissing heeft gemaakt.

Samenvattend:

1. Er ontbreekt een aanzienlijke hoeveelheid relevante informatie, met name aan de oostzijde, op de plattegrond van Jacob van Deventer. Zo zijn er vergissingen gemaakt bij het intekenen van enkele waterlopen.
2. Een onbenoemde waterloop ten zuiden van de haven, is abusievelijk pal ten noorden van het bolwerk van het kasteel weergegeven. De locatie van het kasteel is mede daardoor niet correct, dat wil zeggen, te noordelijk geplaatst.
3. Van Deventers kaart vertoont op geen enkele manier de aanwezigheid van een walstructuur. Terwijl we reeds in sectie 6 van dit artikel hebben kunnen opmaken dat een vijftiende- en zestiende-eeuwse aanwezigheid van een secundaire dijk of wal ten noorden de hofweide en van het kasteel bewezen is.
4. De oostelijke waterloop van het Achterom is niet op van Deventers kaart ingetekend. Het is niet uitgesloten dat de dijk- of walstructuur ten noorden van het slot en hofweide aan deze gracht gekoppeld kan worden, met name voor de levering voor grond voor de ophoging van deze wal. Deze waterloop was dan tevens essentieel voor de afwatering van het noordelijke gebied.
5. De waterloop of sloot ten zuiden van het kasteel op de kaart van van Deventer, kan deels worden geïdentificeerd met het water van de later aangelegde zuidelijke stadssingelgracht.
6. De haven is correct op van Deventers plattegrond ingetekend, zo ook de 'Nieuwstraat'-gracht. Deels correct is de 'Tuinstraat'- en de 'Koningshof'-gracht.

Een voorstel voor een theoretische reconstructie als aanvulling

Voor de reconstructie heeft de auteur een hedendaags kadastraal grondplan van de stad Medemblik als ondergrond gebruikt, zodat de verhoudingen en omvang beter worden weergegeven.

Afbeelding 11 op pag. 27 toont op basis van het voorgaande een voorstel voor een theoretisch gereconstrueerde aanvulling voor het **oostelijk deel van Medemblik**, waarin de in dit artikel besproken omgevingscontext van 1573 van het kasteel is opgenomen. Dat zijn de haven, het gebied van de hofweide met enkele sloten, de eerste stadswal ten noorden van het kasteel, een waterloop evenwijdig aan deze wal ('Achterom'). Alsmede een grove weergave van het beschreven buitendijks land. Daarnaast ook een noordelijk onbebouwd gebied ten noorden van de wal.

⁶⁸ Ahlers 2004, p. 60

In afbeelding 5, op pagina 11 in sectie 6 van het artikel toonde ik reeds de voorgestelde situatie tot 1560. Een aantal zaken is arbitrair ingetekend, dat zijn de bebouwing van het stadsgebied bij de haven en langs de 'Nieuwstraat'-gracht. Dit geldt ook voor de omvang van het buitendijks land. Voor de looprichting van de verkavelingsloten van de hofweide, ben ik ervan uitgegaan dat de sloten loodrecht op de zuidelijke waterloop waren georiënteerd, zoals weergegeven op van Deventers plattegrond.

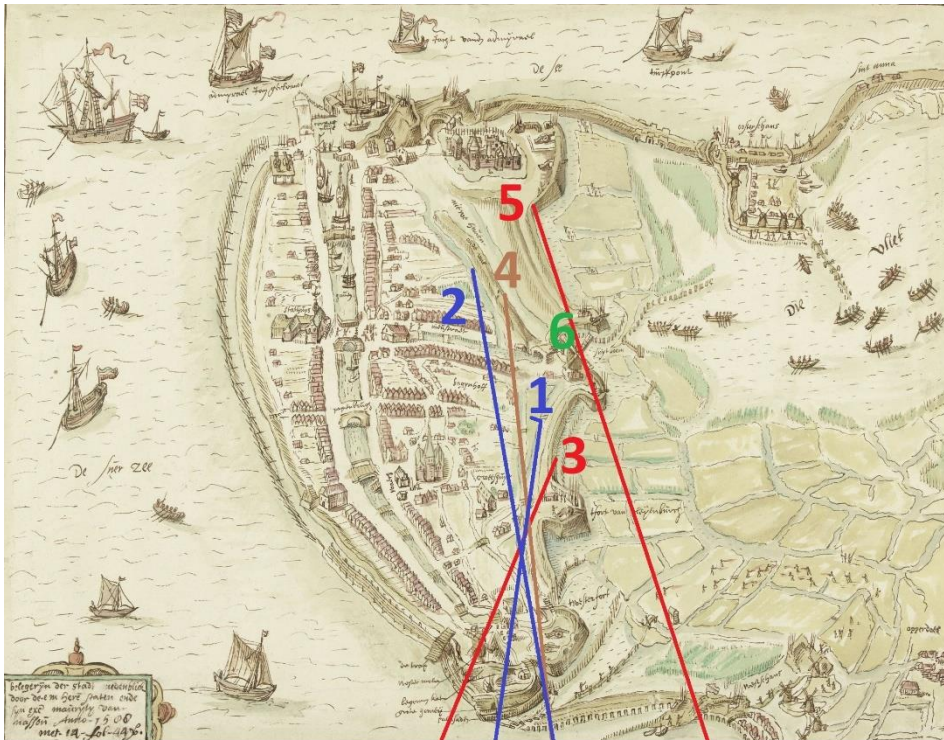
Er zijn natuurlijk wat onzekerheden, maar desalniettemin lijkt een aantal zaken extra op te vallen. Het driehoekig stuk land dat mogelijk met de naam Koningshof⁶⁹ aangemerkt mag worden,⁷⁰ lijkt nu beter gedefinieerd als een stuk land met sloten dat kennelijk met een soort singelgracht is omgeven. Verder wordt de mogelijkheid dat de positie van het kasteel als grafelijk domein buiten de stad was gelegen, beter benadrukt.

Afbeelding 12 laat zien hoe deze reconstructie over de huidige kadastrale plattegrond van de binnenstad van Medemblik past.

Ben Dijkhuis,
Medemblik, maart 2020

⁶⁹ Later ging deze naam over naar de gracht, en na demping ervan werd de straat op dezelfde locatie als zodanig vernoemd.

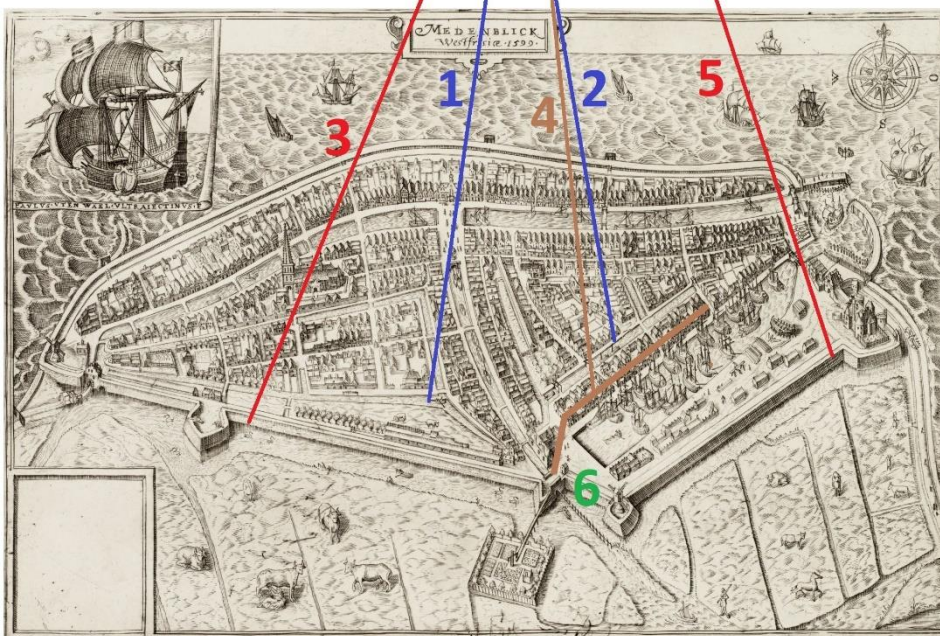
⁷⁰ Schrickx 2013, p. 30

Vergelijkbare posities van diverse objecten

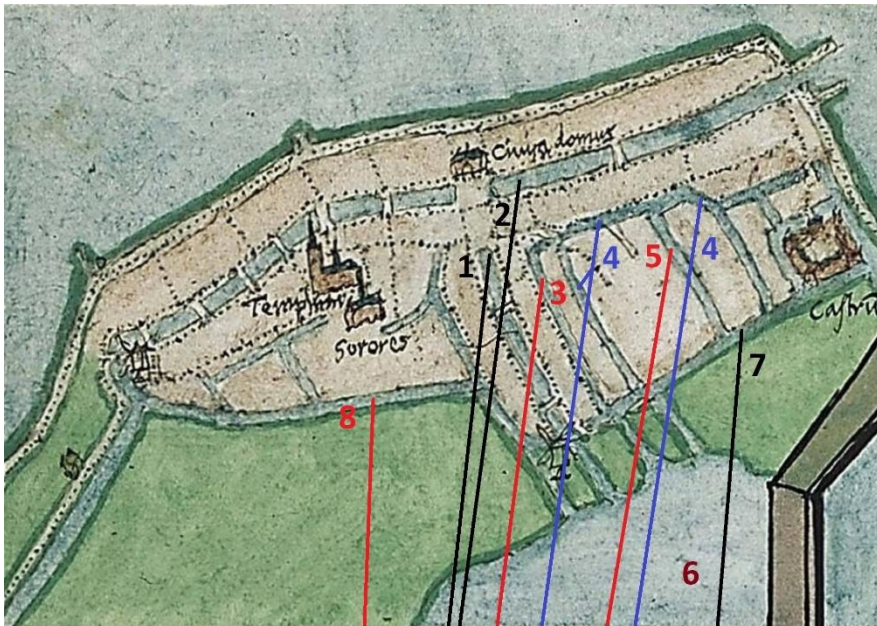
- 1 Achterom (west)
- 2 Achterom (oost)
- 3 Stadswal (west)
- 4 Stadswal ('Oude Wal')
- 5 Stadswal (oost 1599)
- 6 Waterpoort

1588

1599

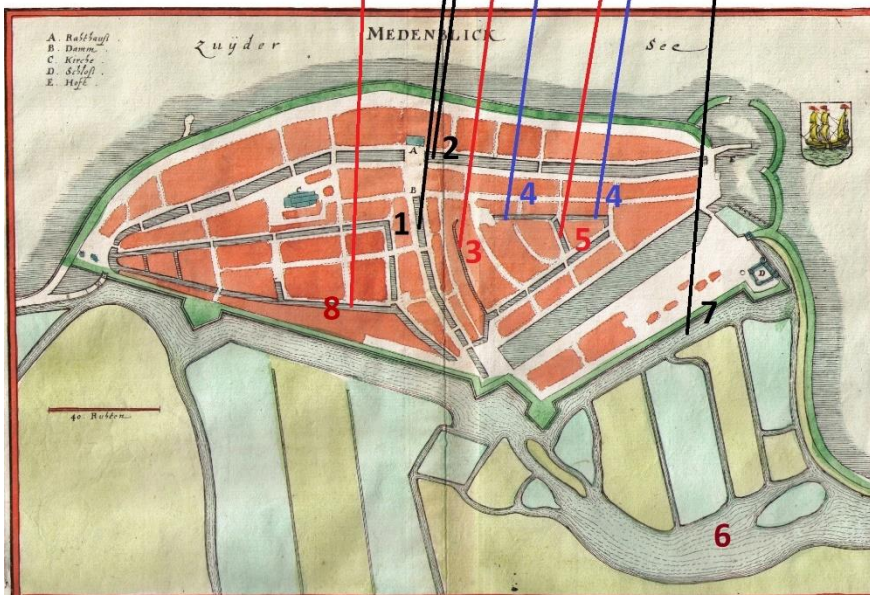
Afbeelding 9 Vergelijking van verschillend objecten op de anonieme belegeringskaart uit 1588 (bron: Rijksmuseum, Amsterdam) en de kaart van Paulus Utenwael (1599) (WFA)

Vergelijkbare posities van de waterlopen

- 1 'Nieuwstraat'-gracht
- 2 Haven (Middenleek)
- 3 'Tuinstraat'-gracht
- 4 Onbenoemde waterloop
- 5 'Koningshof'-gracht
- 6 Vliet
- 7 Stadsingel
- 8 Achterom (west)

ca. 1560

1655
(1599)

Afbeelding 10 Vergelijking van verschillende objecten op de bijkaart van Jacob van Deventer (ca. 1560) (Biblioteca digital Hispánica) en van Caspar Merian (1655) (collectie van de auteur). De laatste is feitelijk een bewerkte kopie van de kaart Paulus Utenwael (1599).

Afbeelding 11 Theoretische reconstructie van de 16de-eeuwse omgevingscontext van het kasteel van Medemblik. De aangegeven wal behoort tot de eerste stadsomwalling van 1573 (Tekening van de auteur).

Afbeelding 12 De bovenstaande reconstructie als overlay op de kadastrale grondkaart van de stad Medemblik. (Bron grondkaart: kadaster).

Bijlage 2. Aanbevelingen voor non-destructief archeologisch onderzoek

In 2018/19 heeft er uitgebreid geofysisch onderzoek plaatsgevonden in Alkmaar (Oudorp) op en rond het terrein van de verdwenen Floris V-kastelen de Middelburg en Nieuwburg, door Archeologie Alkmaar in samenwerking met Saricon b.v. te Sliedrecht.

Ook voor Medemblik kunnen interessante zaken naar boven kunnen komen door een soortgelijk onderzoek. De voorgestelde targets die hieronder zijn genoemd, zijn in de artikelen met de titel 'An den Slotte tot Medeblic' (1,2,3) (gepubliceerd in 2012, 2015 en 2020), behandeld.⁷¹

Locatie	Target (verwacht)
1. Tuin en parkeerplaats ten noorden van het kasteel	Het 15 ^{de} -eeuwse bolwerk en de eventueel aanwezige bebouwing
2. Dijklichaam in de hoek naast de parkeerplaats	Omvang van het grachtenstelsel van het bolwerk
3. Dijklichaam ten oosten van het kasteel	Voormalige bolwerk of voorburcht
4. Ten zuiden van het kasteel (beperkt)	Grachtenstelsel
5. De weg ten noorden van het kasteel	Omvang van het grachtenstelsel
6. Ten westen van het kasteel	Omvang van het grachtenstelsel
7. Slotplein (rondom)	Poeren en andere mogelijke muurresten
8. Slotplein	Put
9. Slotplein noordzijde, ten oosten van de ingang	Funderingen van het bakhuis
10. Slotplein aan de oostzijde	Funderingen van de Monnikentoren, Oude Poorthuis en Gevangenistoren
11. Onbebouwd terrein Koningshof in het oude stadsgedeelte	Onbekend, archeologische waarde

Bron: Kadaster
Ben Dijkhuis, Medemblik, november 2019

⁷¹ van den Oever en de Jong 2019, p. 23-32

Bijlage 3. Geraadpleegde literatuur

- Ahlers, W., 2004; **Jacob van Deventer, nieuwe ideeën en nieuwe vragen**; Caert-Thresoor, jaargang 23, nr. 3.
- Boon, P., 1991; **Voorland en Inlagen: de Westfriese strijd tegen het buitenwater**; West-Frieslands Oud en Nieuw, 58ste bundel; Historisch Genootschap West-Friesland/Edecea, Hoorn.
- Dijkhuis, B., 2012; **An den Slote tot Medeblic**; Jaaruitgave van de Oudheidkundige Vereniging Medenblik; no. 20, 2012, Oudheidkundige vereniging Medenblik; pp. 7-16. Online beschikbaar op: www.academia.edu/6812540/
- Dijkhuis, B., 2015; **An den Slote tot Medeblic (2)**; gedeponereerd in het West-Fries Archief, Hoorn. Archieftoegang 216, inventarisnr. 1901. Online beschikbaar op: www.academia.edu/19784253/
- Dijkhuis, B., 2019; **Over de primaire bouwfase van de kastelen van Medemblik en Wijdenes**; in gedrukte vorm gedeponereerd in de bibliotheek van het West-Fries Archief, Hoorn. Archieftoegang 0219, index: 168E106. Online beschikbaar op: www.academia.edu/39730324/
- Gumbert-Hepp, M. en J.P. Gumbert, 2001; **Willem Procurator Kroniek**; Verloren, Hilversum.
- Hamaker, H. G., 1876; **De rekeningen der Grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche Huis, tweede deel**; Kemink & Zoon, Utrecht.
- Kok, J., 1785; **Vaderlandsch Woordenboek**, deel 1, 2^e druk; Johannes Allart, Amsterdam.
- Leeuwen, J. van, 2014; **Middeleeuws Medemblik: een centrum in de periferie**; West-Fries Archeologische Rapport 61; Archeologie West-Friesland, Hoorn.
- Mieris, F. van, 1756; **Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Vriesland, vierde deel**; Pieter vander Eyk, Leiden.
- Nieuwenhuijsen, K., 2018; **Strijd om West-Frisia**; Omniboek, Utrecht.
- Oever, F. van den en N. de Jong; **Oudorp | Oudorperpolder**; Archeologische kroniek van Noord-Holland 2018; Provincie Noord-Holland.
- Schricks, C.P., 2013; **Een erf tussen Wik en Koningshof**; West-Fries Archeologisch Rapport 53; Archeologie West-Friesland, Hoorn.
- Sijs, N. van der, 2001; **Chronologisch woordenboek. De ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen**; Uitgeverij L.J. Veen, Amsterdam/Antwerpen.
- Teeling, P.S., 1989; **Landmeters in Medemblik**. In: F.J. Bakker, W.F.M. Brieffies, C.A. van Zijverden (red.), Een nieuw Medemblikker scharre-zootje; Pirola, Schoorl

Andere geraadpleegde bronnen

- **Registers der Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland**, achttiende-eeuwse gedrukte uitgaven.
1565-1574
1557-1564
1580-1581
1597
1585: Geraadpleegd bij: BHIC toegangsnr. 14.01 Erfgoedbeheer, Cultuur en recreatie, sport: Collectie Rijksarchief, 1574-1817; inventarisnr. 178 nr. 694
- **Generale index op de Registers der Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland**, gedrukte uitgaven (online te raadplegen via Google Books):
1524-1579; gedrukt in 1772
1580-1590; gedrukt in 1771

(Behalve die van 1585, online te raadplegen via Google Books. Zie ook de website voor een directe toegang: www.molinoloog.nl/DokuWiki/doku.php?id=wiki:oudste_bronnen)